

Summary

N.L.Bezhanova

Special Course "Formation of Valuing Skills of Junior Schoolchildren" as the Aspect of Preparation of a Teacher in the Post-Diploma Education

The course "Formation of valuing skills of junior schoolchildren" which is offered to the preparation of teachers in the post-diploma education with the aim to arm of pedagogues with the knowledge about the essence and structure of development of valuing skills of primary school pupils about specifics of demands to the personality of the teacher who is able to work in this professional sphere is analysed in the article.

**Key words:** valuing, valuing skills, post-diploma education, teacher's preparation, special course, module.

Дата надходження статті

„16” квітня 2008 р.

УДК 372.48:81'373.21(045)

О.І.БЛАЖЕВИЧ,  
старший викладач  
(м.Хмельницький)

ТОПОНІМІКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК У ФОРМУВАННІ В СТУДЕНТСЬКОЇ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЛЮБОВІ ДО ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ РІДНОГО КРАЮ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ТОПОНІМІВ І МІКРОТОПОНІМІВ СЕЛА БАГЛАЙКИ КРАСИЛІВСЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

В дослідженні автором використано опубліковані документальні та архівні матеріали, рукописну історію села Баглайки, написану жителькою села, бібліотекаркою Полеводою Г.Ф., спогади старожилів цього населеного пункту.

**Ключові слова:** топоніми, мікротопоніми, село, вулиця, народознавство.

*Постановка проблеми в загальному вигляді...* В системі народознавства топонімічні дослідження є одним з важливих джерел вивчення і пізнання рідного краю. На Хмельниччині вже чимало зроблено для з'ясування походження багатьох назв населених пунктів, рік, гір, вулиць тощо. Проведена велика пошукова робота в архівах, наукових установах. Організовувались краєзнавчі експедиції, написані різні наукові дослідження. Проте, на наш погляд, в цьому плані є ще велике поле для систематичної пошукової діяльності. Адже до цього часу в нас відсутні топонімічні словники, атласи, довідники власних географічних назв в межах області й окремих населених пунктів. Якщо ми ще можемо сказати, як і чому називається той чи інший населений пункт, то вже назви окремих частин сіл чи містечок, невеличких річок та струмків, урочищ і ярів до цих пір не записані і не досліджені. Водночас, матеріали з місцевої топоніміки допомагають оживити заняття з історії, географії, літератури, народознавства, пробуджують в студентів та учнів інтерес до краєзнавства, допомагають формувати патріотичні почуття, прививати любов до рідного краю.

*Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...* Вагомий внесок у вивчення топоніміки Подільського краю зробили історики-краєзнавці XIX ст. П.Чубинський, М.Теодорович, В.Гульдман, В.Сімашкевич, Є.Сіцінський, М.Орловський, в наші часи – С.Бабишин, Л.Баженов, О.Байдич, І.Винокур, Ю.Гжимайло, Б.Кушнір, В.Прокопчук, Т.Прокопчук, В.Струманський та інші вчені і дослідники цієї проблеми.

*Формулювання цілей статті...* Метою цього дослідження є ґрунтовне вивчення на прикладі топонімів і мікротопонімів одного з населених пунктів області історичного, географічного і культурного минулого нашого краю, надання практичних матеріалів з цієї теми для використання на заняттях з історії, географії, літератури, народознавства, а також в різноманітних виховних заходах.

*Виклад основного матеріалу...* В південно-східній частині Краси́лівського району на чотирьох пагорбах Подільської височини (з висотами у 320-380 м над рівнем моря) розташоване невелике село Баглайки (територія 102,8 га, населення – 227 осіб згідно з переписом 2001 року).

Перша писемна згадка про цей населений пункт відноситься до 1593 року. За цими даними до Краси́лівської волості входили такі поселення: Яворівці, Котюржинці, Писарівка, Марківці, Сушки, Митинці, Вереміївка, Западинці, Баглайки, Мотрунки, Михайлівці, Кобилле, Пашутинці, Голенки, Мовчани<sup>1</sup>.

З середини XVIII ст. Баглайки належали Любомирським, далі графині К.Ржевуській. З 1823р. селом на заставному праві володів Кучельський. Після продажу маєтків Ржевуської воно дісталось

О.Добовський, пізніше село викупив М.Лесявський. Його спадкоємці й володіли ним до революції 1917 року<sup>2</sup>.

У „Волинських епархіальних відомостях” за 1895 рік відзначається, що в селі Баглайки нараховується 90 дворів, на околиці знаходиться кладовище з дерев'яною каплицею<sup>3</sup>.

Із розповідей старожилів (І.М.Блажевич, І.Н.Блажевич, О.В.Давидюк, Ф.В.Полюк, І.П.Стецюк, У.П.Чайкун) відомо, що колись на місці села були великі дубові та мішані ліси. Люди, які втікали від панщини та солдатчини, поселялись в цих лісах, поступово вирубуючи дерева і розорюючи землю. Згодом тут утворилося невеличке село під назвою Бігляки (від слова „біглець” – втікач), яка поступово трансформувалась у назву Баглайку (тепер – Баглайки)<sup>4</sup>.

При скасуванні кріпосного права в 1861 році в селі нараховувалося 40 дворів. Хати селян в більшості випадків будувалися із дерева, обмазувалися глиною, верх покривався солом'яними сніпками. Майже третину хати займала піч. Будівля була чотирьохкамерною: сіни, комора, велика хата, ванькір (мала хата, де була піч, ліжка для снання, знаходилося хатне начиння). У великій хаті знаходилися лавки, стіл, мисник, ліжка, ікони на стінах, прикрашені вишитими рушниками, рамки з фотографіями. Стіни білилися вапном, долівка – жовтою глиною.

Селяни в основному займалися землеробством, хоча більшість з них володіли різними ремеслами – кушнірством, чоботарством, ткацтвом, гончарством тощо.

Із розбудовою села формувалися вулиці та окремі кутки, які отримували певні назви. Так поступово виникали місцеві топоніми і мікротопоніми, які закріплювалися в людській пам'яті, передавалися з покоління в покоління. Наприклад, вирубна система землеробства породила такі назви місцевості як „Корчунок” та „Вуглярка”.

Цікаву історію про топонім „Вуглярка” розповіла старожилка Олександра Давидюк (прожила 102 роки). Після реформи 1861 року велику ділянку дубового лісу на південний схід від села викупили приїжджі люди і почали цей ліс вирубувати. Колоди звозили у невеличку долину, складали у задалегідь викопані ями, підпалювали, потім закидали глиною. Колоди, тліючи без доступу кисню, перетворювались на деревне вугілля. Його продавали для місцевих кузень, вивозили в міста. Цей промисел тривав до 20-х років ХХ ст., проте й донині ця місцевість називається Вугляркою. Майже до кінця 60-х років минулого століття жінки навколишніх сіл приходили сюди і брали чорну перепалену глину із залишками деревного вугілля, яку використовували для підведення хатніх призьб<sup>5</sup>.

Багато назв місцевостей пов'язано з іменами, прізвищами і прізвиськами конкретних людей, які проживали в селі. Так, наприклад, за „Вугляркою” місцевість з давніх часів називається „Бебешком”. Цей топонім із слів старожилів походить від прізвиська людини, що жила там довгий час і займалась різницьким промислом.

На південь між селами Баглайки і Западинці лежать „Чиргінцове поле” і „Черепкова стежка”, на північному сході – „Невіцький ставок”, „Юрків жолоб” і „Іонова загородь”, на південному заході – „Вовчі ярки” (один з місцевих жителів мав прізвисько Вовк і тримав там наділ землі), на півночі – „Харитонів яр”, „Волоський ріг”.

На південному сході від села є долина, що носить назву „Безодня” (кажуть, що там колись була болотяна місцевість, де потонув віз з упряжкою волів).

Прозорими топонімами є такі назви місцевостей як „Широкий яр” і „Широкий берег”, „Вузкий яр” і „Глибока долина”, „Лиса гора” і „Левада”, „Лужок” і „Білянка”<sup>6</sup>.

Як вже зазначалось, при формуванні вулиць останні часто отримували топонімічні назви від географічних особливостей – вулиця Заріччя, вулиця Грабовецька (раніше тут був грабовий ліс, а потім почали селитись люди), вулиця Манилівка (від слів „манити”, „заманювати”). Остання назва виникла в кінці 20-х років минулого століття, коли людям наміряли земельні наділи (до 80 соток) з громадських угідь на південному пагорбі біля села, де селились в основному молоді сім'ї, які й утворили нову вулицю села з топонімом „Манилівка”<sup>7</sup>.

Цікавим топонімом є назва частини центральної вулиці – „Коловорот” або „Коловороток”. Така назва засвідчує той факт, що на західній околиці села в XVI-XVIII ст. була сільська митниця і стояли ворота, за проїзд через які необхідно було платити грішми або товаром (це стосувалось приїжджих чумаків, інших мандрівних людей)<sup>8</sup>.

Одна зі східних вулиць й нині носить назву Сафушка. За розповідями старожилів, цю вулицю колись започаткував якийсь Сафут чи Сафуш, і за його прізвиськом так і закріпилася ця назва.

Прозорою є назва вулиці Заріччя. Тут варто зазначити, що біля західних і північно-східних околиць села беруть початок чотири невеликі струмки, які зливаються посередині села в безіменну річечку, що через три кілометри впадає в річку Бужок. Ось ця місцевість за річкою і отримала топонімічну назву „Заріччя”.

Значну частину назв місцевостей в селі Баглайки і на його околицях складають мікротопоніми. Так, наприклад, на східній околиці села (висота над рівнем моря 380 м) є вершина, яка носить назву „Біля вітряка” або „Біля млина”. Як розповідають, тут ще й в 60-ті роки ХХ ст. стояв вітряк (а всього їх в селі

було три), де споконвіків мололи зерно. Водночас ця місцевість в системі пагорбів, на яких розташувалося село, мала й прикладне значення як найвища точка у військовій топографії.

Поряд з мікротопонімом „Біля вітряка” знаходиться точка перетину доріг на Хмельницький і на Красилів, яка одержала назву „Веретисько” (похідний мікротопонім від назви „верстовий стовп”).

На північному сході від села на полі ще з довоєнних часів росте дика грушка. Місцевість навколо неї так і називається „Біля грушки”.

На півночі поряд з урочищем „Корчунок” біля невеликої скелі на початку Михайловецького лісу з-під каміння б'є потужне джерело чистої води, яке здавна називають „Кам'яною криничкою”. Цей мікротопонім добре відомий і жителям навколишніх сіл Сушки, Мотрунки, Михайлівці.

На західній околиці села розташована невелика ділянка землі, яка називається „Пастівник”. Як засвідчують старожили, цю землю довго орендували для випасання худоби.

В північній частині села й донині побутує мікротопонім „Пасіка” (до середини 60-х років минулого століття тут дійсно була колгоспна пасіка), а також мікротопонім „Біля ферми” (тут до кінця ХХ ст. розташовувалися ферми, де вирощували свиней, телят, овець, корів).

Цілком прозорими є мікротопоніми „Біля клубу”, „Біля ставка”, „Біля школи”.

*Висновки...* По-перше, походження місцевих назв, на нашу думку, є важливою ланкою в історико-краєзнавчій роботі, що розгорнулася нині в державі та в нашій області зокрема. Особливо велике значення це має для пошукової роботи учнів і студентів. Топоніми і мікротопоніми населеного пункту – це ще одна грань історії, а також соціально-економічних, культурологічних процесів у кожному конкретному поселенні, які шляхом кристалізації і відбору знайшли своє лаконічне відображення у назвах географічних об'єктів. Залучення студентів та учнів до цієї справи сприяє формуванню в них активної життєвої позиції, науково-дослідницьких навиків і вмінь.

По-друге, вивчення історії й топоніміки рідного краю – це найважливіший етап у формуванні майбутніх патріотів Української держави, запорука єдності нашого суспільства на засадах історичної пам'яті і відповідальності перед майбуттям<sup>9</sup>.

По-третє, у практичному сенсі матеріали цієї статті можуть бути використані при викладанні курсів історії України, географії, літератури, народознавства, в проведенні різноманітних виховних заходів, занять краєзнавчих гуртків.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Байдич О. Кризь плин віків... Історія Красилівщини. – Хмельницький., 2003. – С.36.
2. Там само. – С.232.
3. Літопис села Баглайки Красилівського району Хмельницької області (рукопис). – С.2.
4. Ю.Д.Гжимайло. Походження назв містечок і сіл Красилівщини. – Красилів, 1992. – С.19.
5. Літопис села Баглайки... – С.18.
6. Там само... – С.19-23.
7. Там само... – С.24-25.
8. Там само... – С.3-4.
9. Див. Прокопчук В.С. Топоніми рідного краю. – К., 1999. – С.10-28.

#### *Аннотація*

*О.И.Блажевич*

*Топонимика как важный фактор в формировании у студенческой и ученической молодежи любви к истории и культуре родного края (на примере изучения топонимов и микро топонимов села Баглайки Красиловского района Хмельницкой области)*

*В исследовании автором использованы напечатанные документальные и архивные материалы, рукописная история села Баглайки, составленная жительницей села, библиотекарем Полевой Г.Ф., а также старожилыми этого населенного пункта.*

*Ключевые слова:* топонимы, микропонимы, село, улица, народоведение.

#### *Summary*

*О.І.Блажевич*

*Toponyms as the Important Part in Forming of Students and Pupils Interest to the History and Culture of the Home Land (on the example of study of toponyms and microtoponyms of the Village Baglayky in Krasyliv District Khmelnytsky Region)*

*In this research the author has used published documentary and archive materials, hand-written history of the village Baglayky composed by Polevoda G, local librarian, inhabitant of this village, and also by old residents of this settlement.*

*Key words:* toponyms, microtoponyms, village, street, ethnology.